

TRE FÄLLNINGAR VID HÖSTENS FÖRSTA GRANSKNINGSNÄMNDSMÖTE

Sex SVT-ärenden var uppe till beslut när granskningsnämnden hade sitt första möte efter sommaren. Det rörde sig om både nyhets- och sportsändningar, en dokumentärserie och en långfilm. Logotyper på en intervjupersons jacka i *Sportnytt* bedömdes vara otillbörligt gynnande, en formulering om vintercyklisterna i *SVT Nyheter Stockholm* var osaklig och matinéfilmen *Krig* innehöll scener som stred mot televisionens särskilda genomslagskraft då den sändes före 21. Inslag i *Rapport* och *Aktuellt* om finansieringen av välfärden, ett studiosamtal om våld mot unga kvinnor i *Morgonstudion* och dokumentärserien *Landet lyckopiller* friades.

PERSONLIG BERÄTTELSE OM ANTIDEPRESSIVA MEDICINER FRIADES

FRIAT: *Landet lyckopiller*, SVT1, 2019-11-27, 12-04 och 12-18, programserie om depressioner; fråga om saklighet, opartiskhet och mediets genomslagskraft. Dnr. 19/03941, 3989 och 4234.

Dokumentären *Landet lyckopiller* sändes i SVT i fyra delar i november och december 2019. I vinjetten till varje avsnitt berättade komikern Nour El Refai att hon i perioder blev väldigt deprimerad och att hon inte var ensam om det. I Sverige är det en miljon människor som tar antidepressiv medicin, alltså var tionde svensk. *”Men varför har det blivit så många som tar antidepressiv medicin? Har Sverige blivit landet lyckopiller? I den här serien ska ni få följa min kamp för att må bättre.”*

Genomgående i programmen berättade olika personer som diagnostiserats med depression och ätit antidepressiva om sitt mående och sin behandling. De berättade även om sin syn på psykisk ohälsa och hur de hanterat sina depressioner på andra sätt än genom att äta antidepressiva, bland annat genom fysisk aktivitet. Återkommande i programmen intervjuades även en psykiater. Därutöver visades olika grafiska skyltar med bland annat statistik.

Nio anmälare ansåg huvudsakligen att programmen var vinklade och tog ställning för användandet av antidepressiv medicin och att endast personer positiva till sin medicinering medverkade. Fler perspektiv behövde enligt anmälarna. Det saknades medverkan av personer med negativa erfarenheter av medicinering och de negativa aspekterna av medicineringen, bland annat biverkningar, svårigheter att trappa ned och att de kan leda till ett livslångt beroende, undanhölls. Det gavs inte någon representativ bild av psykologisk behandling, som är förstahandsalternativet vid lätt till medelsvår depression, i Sverige och de behandlingar som togs upp var inte de som Socialstyrelsen rekommenderar. Några anmälare var kritiska till att Nour El Refai själv fick resonera kring hur hennes bakgrund påverkat hennes depression och framhålla sitt långa beroende av läkemedel som något positivt.

SVT anförde sammanfattningsvis att det framgick av den tydliga presentationen och programinnehållet att *Landet lyckopiller* inte var en granskning av antidepressiv medicin, utan utgick från Nour El Refais personliga erfarenheter. Programmets deklarerade fokus var just antidepressiv medicin och syftet var inte att ge en generell beskrivning av depression eller terapi eller att granska antidepressiva. Serien förskönade inte antidepressiv medicin eftersom den problematiserade genom att beskriva biverkningar och intervjua personer som hade en kritisk syn på medicinering.

Serien presenterade det som kan kallas mittfåran av den samlade forskningen som finns i dag kring antidepressiv medicin. Den är i linje med Socialstyrelsens rekommendationer, där både antidepressiv medicin, träning och terapi rekommenderas vid depression. Serien hade också producerats i samråd med medicinska experter inom både psykiatri och psykologi som även faktagranskat alla avsnitt. Den breda linjen är att forskningen slagit fast att antidepressiv medicin fungerar (det biokemiska perspektivet) och även hur den fungerar, samt att detta är mätbart.

Granskningsnämnden skrev i sitt beslut att det av programmets inledning framgick att utgångspunkten för programmen var en personlig berättelse om depression och behandling samt att många svenskar tar antidepressiv medicin. I programmen framkom flera olika personers relation till, erfarenheter av och tankar kring antidepressiv medicin. Programmets utgångspunkt medförde därför inte att de strider mot kraven på opartiskhet. Vad gäller de uttalanden som gjordes av Nour El Refai och andra intervjuade personer i programmen var de tillfälligt medverkande som gav uttryck för personliga åsikter och erfarenheter. Kraven för opartiskhet och saklighet kan ställas lägre på tillfälligt medverkande än på företrädare för programföretaget. Deras uttalanden medförde inte i sig att programmen stred mot kraven på opartiskhet och saklighet. Likaså kunde SVT visa belägg för uppgifterna i programmet, exempelvis att ämnet serotonin har betydelse vid depression. Programmen stred därför inte mot kravet på saklighet i denna del.

I programmen nämndes antidepressiva läkemedel generellt, något särskilt varumärke varken nämndes eller exponerades. Programmen stred därför inte heller mot bestämmelsen om otillbörligt gynnande.

FILM MED 11-ÅRSGRÄNS PÅ BIO VAR FÖR SKRÄMMANDE FÖR SÄNDNING DAGTID

FÄLLT: *Matiné: Krig*, SVT1, 2020-03-03, sändning av långfilm; fråga om televisionens särskilda genomslagskraft. Dnr. 20/00806.

Den aktuella sändningen var en svensk barn/familjefilm som handlade om pojken Malte som flyttade till ett nytt bostadsområde med sin mamma. Malte var en ensamvarg som var väldigt intresserad av krig, spelteori och krigsstrategi. I det nya bostadsområdet fanns två rivaliserande ungdomsgäng. Båda gängen ville kontrollera ett område där det fanns en skateboardhall och för att lösa detta hade de kommit överens om olika tider då respektive gäng fick använda hallen. Malte lyckades få en ledande roll i ett av gängen och bestämde att hans gäng skulle försöka ta kontroll över skateboardhallen.

I filmen som sändes på matinétid förekom några scener där barnen hotade varandra med våld eller där våld förekom. Exempelvis; Pojken Omar hotade Malte med en kniv som han sedan använde för att skära i en lök för att få Maltes ögon att tåras. Omar tvingade sedan Malte att lukta på hundbajs. En flicka slog Malte i ansiktet. I sekvensen efter torkade Malte bort blod från näsan. En av pojkarna slog den fastbundne Malte i magen. Den andra pojken tände en cigarett och riktade glöden mot Maltes arm. Ett fräsande ljud hördes och Malte skrek och jämrade sig. Proceduren med cigaretten upprepades en gång till och Malte lämnades sedan kvar. Pojken som hade bränt Malte med cigaretten kräktes sedan.

Sändningen anmäldes av en person som sammanfattningsvis ansåg att en scen där en pojke var fastbunden och brändes i armen med en cigarett av en annan pojke var upprörande. Anmälaren ifrågasatte syftet med filmen och ansåg att den skickade ut fel budskap till barn och unga samt legitimerade användandet av våld.

SVT anförde att det rörde sig om en film som riktade sig till äldre barn med ett tydligt budskap att krig och våld inte var en lösning på konflikter. För yngre barn torde våldet, som oftast antydde och förekom utanför bild mest vara obegripligt. SVT bedömer att våldet inte var av den allvarliga art som kunde anses strida mot bestämmelsen om mediets genomslagskraft. För barn och unga i filmens målgrupp var det våld som förekommer skildrat för att visa på konfliktens destruktivitet och filmen utmynnade i en försoning och gemenskap.

SVT skrev vidare att det var förståeligt att en vuxen publik kunde bli provocerad av att det var barn mot barn i filmen. SVT ansåg att detta var viktigt för att identifikation skulle uppstå och tankar väckas. I redaktionens bedömning låg även att barn vet att barn kan vara elaka mot varandra. Eftersom filmens budskap var att visa att samarbete var lösningen på konflikterna och filmen i sin helhet var ett ställningstagande mot krig ansåg SVT att sändningen inte stred mot bestämmelsen om mediets genomslagskraft.

Granskningsnämnden konstaterade att filmen sändes vid en tidpunkt då varsamhet ska iakttas i fråga om våldsskildringar. Filmen innehöll flera scener med hotfulla beteenden mellan barn. Nämnden anser att scenen där en pojke brändes med en cigarett och blev slagen av två andra pojkar kunde verka skrämmande för barn och var olämplig att visa före kl. 21.00. Med hänsyn till sändningstiden stred sändningen av filmen därför mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

LOGOTYPER I BILD UNDER INTERVJU VAR OTILLBÖRLIGT GYNNANDE

FÄLLT: *Sportnytt*, SVT2, 2020-04-28, inslag med en intervju; fråga om otillbörligt gynnande. Dnr. 20/01848.

Inslaget var en intervju med Rickard Grip som just hade blivit skidskytteförbundets nye generalsekreterare. Intervjun gjordes på Stockholms stadion där Grip och reportern stod på läktaren. Grip filmades både i halvbild och i en större bild med kameran på avstånd. Under delar av intervjun syntes Grips överkropp i bild, han bar då en jacka med logotyper för tio varumärken på bröstet.

Anmälaren var sammanfattningsvis kritisk till exponeringen av den jacka som den intervjuade generalsekreteraren bar i inslaget. Anmälaren anförde att det var tydligt att generalsekreteraren tog på sig jackan för att reklamen på den skulle synas i inslaget. När generalsekreteraren sedan var klar med intervjun och gick där ifrån tog han av sig jackan.

SVT anförde att Rikard Grip är en av svensk längdskidåknings största profiler på 2000-talet. Han har under många år varit framgångsrik bland annat som förbundskapten för längdlandslaget. Det fanns därför ett mycket stort nyhetsvärde när en sådan stor profil byter till konkurrentsporten skidskytte. Nyheten återgavs av samtliga stora mediabolag i Sverige och rapporterades även internationellt. Vid intervjutillfället befann sig Rikard Grip på sin arbetsplats på Stockholms stadion där Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) har sitt kontor, en miljö som SVT inte kontrollerade. SVT skrev vidare att det var naturligt att han hade på sig jackan, som var hans arbetskläder för användning utomhus. När intervjun var avslutad skulle Rikard Grip gå tillbaka in i värmen på sitt kontor och tog därför jackan i handen, även detta framkommer i inslaget.

I sportens värld förekommer i stort sett alltid varumärken på tränings-, tävlings- och arbetskläder. På den jacka som Rickard Grip hade fanns tio mindre varumärken, vilket innebar att inget enskilt varumärke gynnades framför något annat och därmed också mindre än vid en enskild exponering. I inslaget syntes inte jackan i någon sammanhängande sekvens, utan i korta klipp på fem, tio och 15

sekunder under delar av intervjun med Rickard Grip. För att begränsa exponeringen hade klippbilder från läktaren med Rickard Grip på avstånd, samt arkivbilder från tävlingssammanhang lagts in över intervjubilderna. Det stora informations- och underhållningsvärdet i den nu aktuella nyheten och intervjun ansåg SVT motiverade publiceringen och uppvägde det eventuella gynnandet.

Granskningsnämnden skrev i sitt beslut att logotyperna på Grips jacka var mycket framträdande och exponerades under 37 sekunder av det två minuter långa inslaget. Genom exponeringen av logotyperna på jackan uppkom ett gynnande av varumärkena som inte var redaktionellt motiverat av ett informations- eller underhållningsintresse. Logotyperna framhövdes därmed på ett otillbörligt sätt i strid med 5 kap. 5 § radio- och tv-lagen. Vad SVT anfört om inspelningsmiljön ändrar inte den bedömningen.

Granskningsnämnden beslutar att ansöka hos förvaltningsrätten om att SVT ska påföras en särskild avgift och nämnden anser att överträdelsen motiverar en avgift om 100 000 kr.

MISSVISANDE FORMULERING OM VINTERCYKLISTER VAR OSAKLIG

FÄLLT: SVT Nyheter Stockholm, SVT1, 2020-02-14, inslag om att antalet vintercyklister ökat; fråga om saklighet och opartiskhet. Dnr. 20/00565.

Inslaget var ett bildsatt nyhetstelegram med cyklister i olika Stockholmsmiljöer. En reporter sa följande: *Allt fler stockholmare väljer cykeln även på vintern. Enligt Trafikkontoret var antalet vintercyklister över 800 000 mellan november och januari. Det är en ökning med över 300 000 personer jämfört med samma period 2016.* Samtidigt visades en elektronisk skylt med texten "Allt fler cyklar året om".

Inslaget anmäldes av en person som ansåg att SVT vilseledde tittarna då det inte rörde sig om 800 000 vintercyklister utan 800 000 cykelpassager under perioden. SVT hade medvetet feltolkat statistiken för att sprida ett politiskt budskap.

SVT anförde att det aktuella nyhetsinslaget byggde på siffror från Trafikkontoret i Stockholms stad. Med vintercyklist avsågs en cyklande person som passerat någon av de åtta mätstationer som placerats ut. Avsikten var att förmedla en markant ökning av antalet vintercyklister i Stockholm under den senaste perioden jämfört med tidigare år. Formuleringen om antalet personer kunden i efterhand ses som missvisande i sin förenkling då det inte handlade om unika personer utan registrerade passager. Det rörde sig alltså om en språklig otydlighet och inte en medveten feltolkning. Därav kunde det enligt SVT diskuteras om den brist som den otydliga formuleringen innebar var så allvarlig att inslaget inte uppfyllde kravet på saklighet.

Granskningsnämnden konstaterade i sitt beslut att det i inslaget sades att antalet vintercyklister i Stockholm var över 800 000 mellan november och januari. Av handlingarna i ärendet framgick att det i själva verket rörde sig om 800 000 registrerade cykelpassager vid åtta mätstationer under den aktuella perioden. Inslaget blev därmed så missvisande att det stred mot kravet på saklighet. Nämnden ansåg inte att vad anmälaren i övrigt anfört medförde att inslaget strider mot kravet på opartiskhet.

"FÖRENKLAD BILD" STRED INTE MOT BESTÄMMELSERNA

FRIAT: Rapport och Aktuellt, SVT1 och SVT2, 2020-01-14, inslag om att partier krävt mer pengar till välfärden; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 20/00247.

Inslaget som sändes i Rapport och Aktuellt handlade om att både moderaterna och vänsterpartiet hade hållit presskonferenser om finansiering av välfärden, på förmiddagen samma dag.

I inslaget sa reportern bland annat: *Man skulle kunna tro att Moderaterna och Vänsterpartiet hade gjort upp om att kräva mer pengar till välfärden akut just idag, men så var det tydligen inte. Moderaterna vill alltså ge 2,6 miljarder till rättsväsendet och 3 miljarder i statsbidrag till regioner och kommuner, i en extra ändringsbudget. Vänsterpartiet å sin sida vill se en ändringsbudget med 10 miljarder extra till välfärden. Moderaterna vill finansiera sitt förslag fullt ut, främst genom minskat bistånd. Vänsterpartiet tycker inte att satsningen behöver finansieras alls.*

Inslagen anmäldes av två personer som ansåg att påståendet "Vänsterpartiet tycker inte att satsningen behöver finansieras alls" var felaktigt.

SVT skrev i sitt yttrande att budskapet från Vänsterpartiet var att partiet skulle göra upp med Moderaterna och Kristdemokraterna om en extra ändringsbudget om inte regeringen omgående sköt till mer pengar. Vid presskonferensen presenterade Vänsterpartiet ingen finansiering, förutom att pengarna skulle tas från överskottet i statskassan som inte ingår i statsbudgeten. Samma dag höll Moderaterna en presskonferens där man begärde 3 miljarder till välfärden och 2,6 miljarder till rättsväsendet. Partiet presenterade en finansiering krona för krona som bestod av nedskärningar på biståndet. Reportern beskrev i inslagen att satsningarna från Vänsterpartiets håll var ofinansierade, vilket är en gängse benämning av satsningar som inte ska finansieras inom befintlig budget.

Även i annan media beskrevs att M tydligt angav hur satsningarna skulle finansieras inom befintlig budget till skillnad från V.

SVT skrev vidare att i efterhand resonerade redaktionen om man möjligen hade kunnat öka förståelsen genom att beskriva Vänsterpartiets förslag tydligare i reporterspeaker och grafik, trots att det i inslagen var rätt i sak.

Granskningsnämnden anser att SVT:s uttalande "Vänsterpartiet tycker inte att satsningen behöver finansieras alls" gav en alltför förenklad bild av hur Vänsterpartiet avsåg att finansiera det framförda kravet på extra pengar till välfärden. Givet vad SVT framfört i ärendet kan nämnden dock inte finna att inslagen strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

TILLSPETSAD FORMULERING BRÖT INTE MOT SAKLIGHETSKRAVET

FRIAT: Morgonstudion, SVT1, 2020-01-23, inslag om våld i nära relationer; fråga om saklighet. Dnr. 20/00361.

Inslaget var ett längre studiosamtal som handlade om en undersökning som Veckorevyn hade gjort om våld mot unga kvinnor i nära relationer. Undersökningen som diskuterades bestod av djupintervjuer med kvinnor i åldersgruppen. Samtalet inleddes med ett citat av Morgan Johansson i samband med undersökningen: "Det farligaste en kvinna i Sverige idag kan göra, det är att leva tillsammans med en våldsam man. Ja, det säger justitieminister Morgan Johansson...". I samtalet som handlade om många olika aspekter på våld mot unga kvinnor i nära relationer, deltog förutom programledarna, två tillfälligt medverkande, chefredaktören för Veckorevyn Irena Pozar och Varg Gyllander, samordnare inom polisen. Pozar beskrev bland annat hur hon blivit intresserad av ämnet när hon läst rapporter från Brottsförebyggande rådet, Brå, och hur de sedan genomfört sin undersökning.

En anmälare ansåg att tittarna fick en helt missvisande bild av hur relationsvåldet mot unga kvinnor ser ut och framhöll bland annat att Morgan Johanssons uttalande inte hade belägg i rapporten från Brå. Vidare borde det ha framgått att största delen av mäns våld mot kvinnor påbörjas när relationen tagit slut, även det dödliga våldet. Vidare ansåg anmälaren att en av programledarna felaktigt sade att *"En av fyra unga kvinnor har utsatts för våld i sina nära relationer"* och att chefredaktören för Veckorevyn felaktigt sade att *"Det är helt otroligt att var fjärde ung kvinna svävar i direkt livsfara varje dag"*. I sitt yttrande framhöll SVT bland annat att redaktionen uppfattade att formuleringen var tillspetsad men som ändå kunde ses i hela samtalets sammanhang. Redaktionen bedömde att formuleringen inte var så missvisande att det behövde rättas. Den statistik som togs upp i inslaget och som låg till grund för bland annat programledarens formulering beskrevs och bifogades till yttrandet.

Granskningsnämnden friade inslaget och bedömde att det av inslagets rubriksättning, inledande bildsättning och programledarens påannonsering, kunde framstå som att en av fyra unga kvinnor har utsatts för fysiskt våld i en nära relation enligt statistik från Brå. Brå:s statistik visar att en av fyra unga kvinnor uppgett att de någon gång utsatts för fysiskt eller psykiskt våld i nära relationer. Framställningen var därför inte så missvisande att inslaget strider mot kravet på saklighet i denna del. Att programledarna i påannonseringen av inslaget redogjorde för ett uttalande av Sveriges justitieminister medför inte heller att inslaget strider mot detta krav. Nämnden anser att uttalandet om att *"var fjärde ung kvinna svävar i direkt livsfara varje dag"* var mycket tillspetsat men mot bakgrund av att det gjordes av en tillfälligt medverkande strider inslaget inte mot kravet på saklighet.

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!